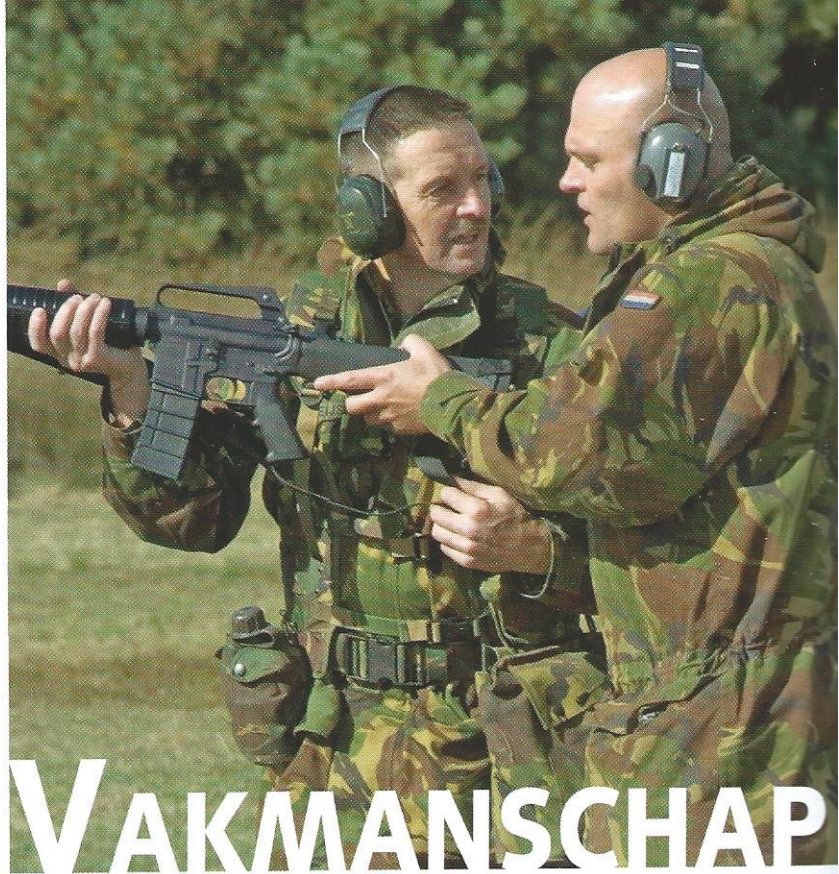




*Van middeleeuwse gilden
naar een 'onderofficiersgilde'*

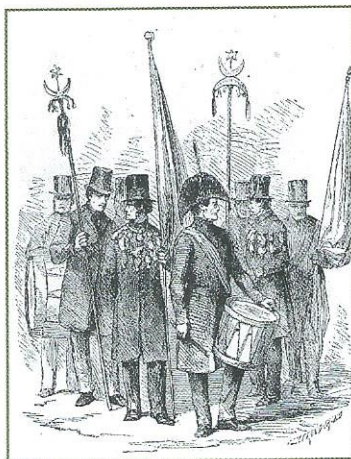


VAKMANSCHAP IS MEESTERSCHAP

In een vorige functie was kolonel Rob Sondag, Hoofd Afdeling Reservisten Aangelegenheden, plaatsvervangend commandant van de Koninklijke Militaire School. Bij zijn afscheid van ARA (zie artikel elders in dit blad) vond hij een stuk terug dat hij indertijd schreef over het vakmanschap van de onderofficier. Omdat het nog niets aan actualiteit heeft ingeboet, bood hij het November Romeo aan.

Tekst: kol Rob Sondag

Nee, een onderofficiersgilde bestaat nog niet. Toch zou het misschien niet zo vreemd zijn om een dergelijk gilde in het leven te roepen. Terugkijkend in de geschiedenis van het gildenwezen blijken er opvallend veel overeenkomsten te zijn tussen dit fenomeen uit de Middeleeuwen en het onderofficierskorps anno nu. Alleen de 'meesterproef' voor onderofficieren ligt even wat anders.



Broederschap

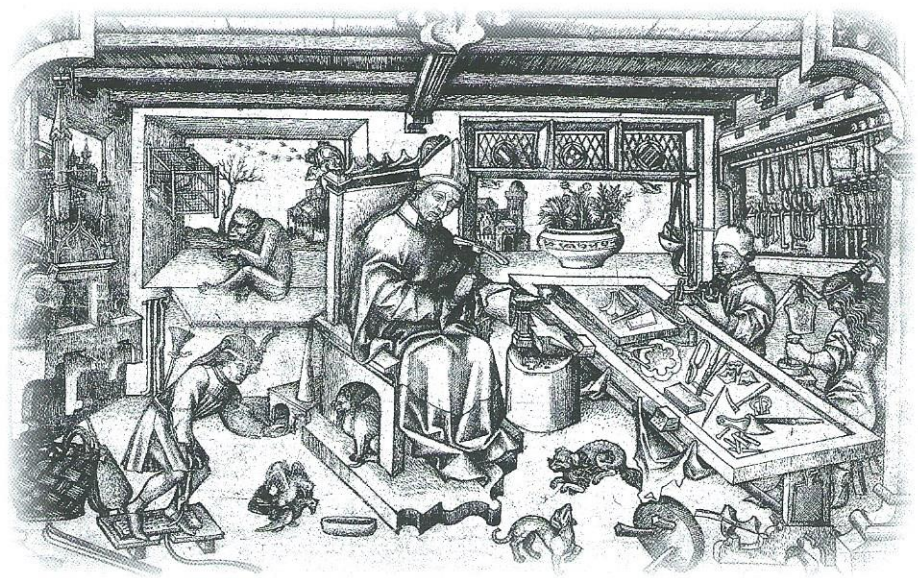
Het woord 'gilde' had in het verleden de betekenis van broederschap of genootschap. Aan het eind van de 11^e eeuw ontstonden in Nederland de broedersschappen. Dit waren in feite verenigingen in diverse vormen. In de Middeleeuwen kende Amsterdam bijvoorbeeld drie verschillende soorten verenigingen, die de naam gilde droegen. Om

te beginnen was er het schuttersgilde. Dit was een soort stadslegertje, verantwoordelijk voor de verdediging van de stadsmuur. Daarnaast was er een gilde dat bestond uit godsdienstige verenigingen. Ten slotte was er een groep zogenaamde ambachtsgilden, verenigingen en beroepsgenoten die de economische belangen van de leden behartigden. Binnen deze groep bestonden gilden van onder meer banketbakkers, herbergiers,



rietdekkers en leerbewerkers.

De groep ambachtsgilden is het meest bekend. Deze gilden van ambachts- of kooplieden kregen van de overheid een monopoliepositie om hun vak uit te oefenen. Gilden hadden echter niet alleen een economische betekenis, zij fungeerden ook als gezelligheidsvereniging en hadden



Geheimen van het vak

Wie een vak wilde leren moest beginnen als leerling. De leerling ging intern bij de meester, die

zo tussen de drie en zeven jaar, kon de leerjongen een proef afleggen en promoveren tot leerknecht of gezel. Als bewijs hiervan ontving hij een leerbrief. Opvallend was dat ook toen al de 'klassensterkte' was genormeerd. In 1589 mocht een leermeester niet meer dan tien knechten en één leerjongen in dienst hebben.

Dankzij de bekwaamheid, ervaring en goede wil van de meesters werden leerjongens en knechten in de geheimen van het vak ingewijd. In de meeste gevallen deed de meester dat tijdens en naast zijn gewone werk. Sommige gilden kenden echter al vakonderwijs, bijvoorbeeld bij het chirurgijngilde. Meesters verzorgden daar dagonderwijs. In de eerste twee tot drie jaar moest de leerknecht bij één meester blijven. Daarna mocht de gezel 'verwandelen', met andere woorden van meester veranderen.

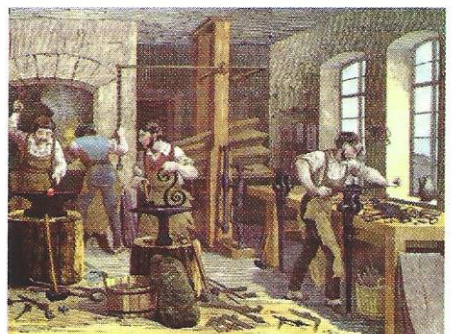
Meester en gildemeester

Na een leerperiode van vijf tot acht jaar kon de gezel meester worden



daardoor veelal een eigen gildenhuis. Daarnaast hadden zij ook een sociale functie. Deze functie bestond bijvoorbeeld uit het bieden van steun en onderdak aan weduwen en wezen van gildenleden. De gilden in bijvoorbeeld Leiden hadden hiervoor huisjes en hofjes.

hem onderhield en van voeding voorzorg. De positie van de leerling was geregeld in een contract en in artikelen van het gildenreglement. Zo hanteerden sommige gilden een minimum leeftijd van 12 jaar. De pupil begon dan als leerjongen. Na een vereist aantal jaren, meestal





door het afleveren van een proefstuk of meesterstuk. De leeftijd waarop de meesterproef werd afgelegd varieerde tussen de 32 en 40 jaar. De meesterproef was eigenlijk een soort examenwerkstuk. Bij onvoldoende kwaliteit volgde een afwijzing. Voldeed het stuk wel aan de gestelde eisen dan kon de gezel verder als zelfstandig meester. Voor hij als meester aan de slag kon moest hij dan meestal nog poortergeld of

van klachten.

De Franse Revolutie bracht de gilden ten val. Het toen ingevoerde beginsel van vrije concurrentie duldde geen monopolies. Bij de staatsregeling van 1798 zijn naar Frans voorbeeld de ambachtelijke gilden in Nederland opgeheven. In het zuiden van het land bestaat echter tot op de dag van vandaag nog een aantal schuttersgilden.



intreegeld betalen. Zo kocht hij zich in bij het betreffende gilde. De meest ervaren meesters bekleedden een bijzondere positie. Afhankelijk van het gilde werden zij overliden, gildenmeesters, dekens of oldermannen genoemd. Zij stonden als min of meer onafhankelijk beroepsorgaan boven de gilden en waren onder meer verantwoordelijk voor de kwaliteit van de grondstoffen en de geleverde waren. Daarnaast waren zij belast met het afhandelen

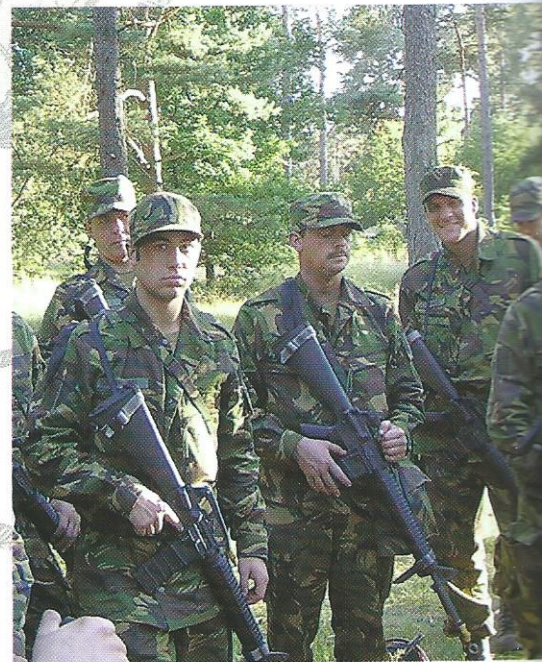


Nieuwe generatie onderofficieren

Er zijn duidelijke overeenkomsten tussen de oude ambachtsgilden en de loopbaan van de onderofficier. De aspirant-onderofficier op de KMS, tot voor kort ook nog leerling genoemd, krijgt vanaf de eerste tot de laatste dag

gedurende een interne opleiding een stuk vorming tot onderofficier mee. De oudere en ervaren onderofficieren zijn niet alleen de 'leermeesters' op de KMS, maar ook bij de parate onderdelen vormen zij de steun en toeverlaat van de nieuwe generatie onderofficieren.

Nadat de leerling bij een parate eenheid is geplaatst volgt voor hem gedurende zijn periode als sergeant en sergeant-1 een 'leertijd' als 'leerknecht' of 'gezel'. Bij doorstroming naar de rang van sergeant-majoor en adjudant zijn zij dan uitgegroeid tot 'meesters'. Zij zijn dan als zodanig ook belast met het



begeleiden van de jongere collega's. De stafadjudant op zijn beurt, is als 'gildenmeester' verantwoordelijk voor het bewaken van de kwaliteit van het 'gilde' en voor de goede gang van zaken binnen het gilde.

Meesterproef

Vroeger stroomde de gezel door het afleggen van een proeve van bekwaamheid door naar meester. Voor onderofficieren gebeurt dit na het slagen voor Secundaire Vorming en natuurlijk op basis van opgedane



kennis en ervaring in het voortraject. Bij bevordering naar sergeant-majoor behoren zij dan tot de groep senior-onderofficieren en zijn daarmee dan 'meester'.

Toch gaat hier de vergelijking met de oude gilden enigszins mank. Voor onderofficieren vindt de echte



'meesterproef' pas plaats nadat de onderofficier al 'meester' is. Hij moet zich intensief bezig gaan houden met de aan hem toevertrouwde gezellen. Hij richt zich dan meer op het overdragen van kennis, vaardigheden en ervaring door onder andere het bijbrengen van de – veelal ongeschreven – kneepjes van het vak. Hij gaat de jongere collega's de binnen de KL en het onderofficierskorps geldende waarden en normen bijbrengen. Ook treedt hij zo nodig corrigerend op, bijvoorbeeld door het werk over te laten doen. Dit valt allemaal onder de noemer begeleiden.



Foto: Mediagroep KMS



Deze 'meesterproef' is geen momentopname of een examen waarvoor de onderofficier beoordeeld wordt of waarvoor hij éénmalig een cijfer krijgt. Nee, deze proef duurt veel langer. Als 'meester' bouwt de onderofficier – ongeacht zijn functie of plaatsing – aan de kwaliteit van het hele gilde, het onderofficierskorps. Onderofficieren zijn eigenlijk pas geslaagd voor de 'meesterproef' als voor hen het begeleiden van jongere collega's een tweede natuur is geworden. Pas dan mag de onderofficier als vakman zich met recht een meester in het onderofficiersgilde beschouwen. Met dank aan een bekend bierbrouwer geldt dan het motto: 'Vakmanschap is meesterschap'.



Bronnen:

- 'De gilden, theorie en praktijk' – Dr. I.H. van Eeghen, C.A.J.J. van Dishoeck
- Beleidsdocument 'Visie op het functioneren van de onderofficier'